

Tartu ülikooli raamatukogu, tudengite keeles Utlib, saab tänavu 220-aastaseks. Mida see koht töötajatele ja lugejatele tähendab, annab ülevaate käesolev sari.

TEL 739 0360, LIINA.LUDVIG@POSTIMEES.EE

UTLIB 220

VÄGA VÄÄRTUSLIK KUNSTIKOGU. Kollektsoonis on 11 000 graafilist lehte, peaaegu 5000 eksliibrist ja 80 maali ning ka kolmemõõtmelisi teoseid, näiteks portreebüste.

Raamatukogu säilitab hinnaliste maalide kõrval graafikat trükikunsti algaegadest

RAIMU HANSON

raimu.hanson@postimees.ee

Tartu ülikooli raamatukogu haruldaste käsikirjade ja raamatute osakonna juhataja Moonika Teemus näitas intervjuu hakatuseks hoidlas portreid, millel on raamatukogu juhid alates Karl Morgensternist, ning seejärel nihtas riuleid nõnda, et nähtavale ilmus kullakarvalistes raamides pilte, nagu näiteks eriti hinnalised Gerhard von Kügelgeni maalitud Weimari klassikute Herderi, Goethe ja Wielandi portreed.

Hoidlas on nähtavale kohale riputatud paarkümmend maali. Kui palju on üldse kokku kunsti raamatukogu kunstikogus?

Meil on umbes 11 000 graafilist lehte, peaaegu 5000 eksliibrist ja 80 maali. Peale nende on veel kolmemõõtmelisi objekte, nagu näiteks portreebüsteid.

Kuidas on kunst kogunenud?

Kui raamatukogu 1802. aastal asutati, siis siin kunstikogu ei olnud. See on aegade jooksul tekkinud seoses ülikooli teiste kogude ümberkorraldamisega. Graafikakogu põhineb suuresti 19. sajandi keskpaiku reorganiseeritud ülikooli kunstimuseumi vanal, Morgensterni-aegsel graafikakogul, mis anti esialgu üle ülikooli joonistuskoolile. Ja kui see kool 19. sajandi lõpus likvideeriti, tulid nii kunstimuseumi graafikakogu kui ka joonistuskooli enda õppekogud ülikooli raamatukogusse.

Kui raamatukogu 1802. aastal asutati, siis siin kunstikogu ei olnud. See on aegade jooksul tekkinud seoses ülikooli teiste kogude ümberkorraldamisega.

Kui palju täieneb kogu meie kaasajal?

Vähe. Tuum on ikkagi vana graafika ja seda me aktiivselt ei kogu. Kui tuleb, siis võtame hea meelega vastu. Pigem lisandub uuemaid teoseid.

Millised teosed on kõige vanemad?

Need on trükikunsti algusaegadest, 15. sajandi puulõiked, varem ju Euroopas graafikat ei tehtudki. Näiteks Albrecht Düreri «Püha perekond» 15. sajandi lõpust.

Trükikunsti algusest kõneldes ei pääse ju mööda ka inkunaabli-

test ehk hällitrükistest, mis on valminud 15. sajandil ning mida Vikipeedia andmeil on Eestis 127, sealhulgas 48 Tartu ülikooli raamatukogus. Eks ole ju nendesegi trükitud kunsti?

Nüüd juba 49. Inkunaabel number 49 on ühe 15. sajandi trükise fragment, mis leiti restaureerimisel teise raamatu kaante vahelt. Jah, inkunaablites on illustratsioone, nii et needki on seotud raamatukunsti ja kunstiajaloo. Kuid inkunaablid ei ole kunstikogus, need on ikka raamatute hulgas.

Millised teosed on kõige värskemad?

Kuni tänapäevani välja, näiteks kingiti meile graafikat raamatukogu juubeli puhul. Aktiivselt me ei kogu, enamasti keegi ikka kas kingib või annetab, oste on olnud väga üksikuid.

Kui palju on kunstikogu uuritud?

Uurimistöö käib kaasas alati kas või seoses kataloogimisega. Põhjalik uurimistöö sai alguse 1970. aastatel, kui hakasid ilmuma maade ja perioodide

dide kaupa graafikakogu trükikataloogid.

Ülikooli kunstikogu teoseid on reprodutseeritud mitmes raamatus. Värskemad neist on «Ars academica», milles on Tartu ülikooli 100 kunstiteost (kirjastanud TÜ muuseum, 2019), ning Karl Morgensterni 250. sünniaastapäeva auks koostatud «Qui vult, potest» (TÜ kirjastus, 2020). Mõlema puhul olete rohkem või vähem osalenud ka teie. Mida olete veel kogust reproduktiooni trüki andnud?

Oleme kunstikogu korduvalt raamatukogu kalendrisarjas tutvustanud, praegugi valmistame ette järgmise aasta kalendrit. Ka väljaspool raamatukogu ilmunud kataloogides saab meie kunstikogu päris sageli näha.

Kogust laenatakse teoseid näitustele nii Tartus kui Tallinnas – Kadrioru kunstimuseumis, Mikkelis muuseumis, Kumus. Hetkel on Morgensterni kunstikogu näitus Mikkelis, trükigraafika ja joonistused pärinevad kõik siit. Sügisel on tulemas Tallinnas kaks näitust,

Moonika Teemus tutvustas ülikooli raamatukogu kunstikogu hoidlas, kus teiste maalide hulgas on Gerhard von Kügelgeni maalitud portreed.

RAGNAR PEETS

kuhu anname palju teoseid: Kadriorus avatakse «Rooma 1810. Balti metseeni von Blanckenhageni kunstiosutud» ja Kumus on tulemas teadusillustratsioonide näitus «Kunst või teadus».

Kuidas on Blanckenhagen seotud Tartu ülikooli raamatukoguga?

Morgenstern ostis omal ajal Blanckenhagenilt päris palju maale ja graafikat, mida ta oli Roomast 1810. aastal olnud. See graafika on enam-vähem kõik Tartus alles ja läheb näitusele.

Aga maalid?

Maalid on Voronežis.

Hoidlas näitasite meile äsja teiste maalide hulgas Gerhard von Kügelgeni kolme Weimari klassiku portreed – Herder, Goethe ja Wieland. Millised teosed peale nende on ülikooli kunstikogu erilised uhkuseasjad?

Ikka Rembrandt ja Dürer, kaks kuulsat nime kunsti-ajaloos. Graafikaajaloo kuulsusi on muidugi teisigi, nende nimed pole ehk kõigile nii tuttavad. Kenasti on meil esindatud baltisaksa kunstnike graafika, sealhulgas selliseid graafilisi lehti, mida ei leidugi teistes kogudes. Joonistused on muidugi kõik ainukordsed.

Kuuldavasti on teie kogus palju joonistusi Johann Wilhelm von Krauselt, kes projekteeris ülikoolile mitu praegugi kasutatavat ilusat klassitsistlikus stiilis hoonet?

Krause joonistusi on ligi 700. Temalt on palju maastikuvärskeid, kuid suure osa moodustavad koopiad ehitusmällesti kujutatavatest raamatuillustratsioonidest. Ülikooli raamatukogu käsikirjakogus on ka Krause arhiiv, kus on tema kirjapandud mälestused ja arhitektuurijoonised.

Kui suurt osa kogust on võimalik vaadata digituna?

Graafikakogust on digitud neljandik, sealhulgas kogu baltisaksa graafika, maalikogust pool ja eksliibrisekogust kolmandik. Digitaalarhiivis on praegu 4140 kirjet, kuid osa kirjeid käivad mitme teose kohta.

Olete olnud ülikooli raamatukogu haruldaste käsikirjade ja raamatute osakonna juhataja peaaegu aasta, varem olite samas osakonnas kunstikogu hoidja. Kui palju aega saate praegu kulutada kunstikogu eest hoolitsemisele?

Teen seda iga päev, kuid viimase aasta jooksul on see aeg märkimisväärselt kahanenud.